

Scientometric Analysis of Chief Editors and Editorial Board Members of ISC Journals in Health Sciences, Life Sciences and Arts and Humanities

Farshid Danesh

Assistant Professor, Information Management Department, Regional Information Center for Science and Technology (RICEST), Shiraz, Iran. E-mail: farshiddanesh@ricest.ac.ir

Lili Banihashemi

Ph.D candidate, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran. E-mail: l.banihashemi@alzahra.ac.ir

Zahra Nematollahi

*Corresponding author, Ph.D candidate, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Education and Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. E-mail: zahra.neamatollahi@yahoo.com

Abstract

Objective: This study aimed at the scientometric analysis of chief editors and editorial board members of ISC journals in health sciences, life sciences, and humanities.

Methodology: This study applied quantitative research, and it was done with scientometric indicators, including the "Editorial Board Interlocking (EBI)" and Social Network Analysis (SNA). To analyze the data, centrality indices and Excel, Python, SPSS, NetDraw and UCiNet software were used for pre-processing and analyzing data and drawing EBI maps. The research community is 200 journals and 2813 editorial board members (National and International) and chief editors.

Findings: In this study 13.08 percent of the editorial board members and 81.5 percent of the journals studied in this article have an "EBI." In the reviewed scientific journals, most editorial board members are "professors," and men cooperate with the journals of the research community almost six times more than women. The University of Tehran, the Ferdowsi University of Mashhad and Shahid Beheshti University, and Tehran, Qom and Khorasan Razavi provinces have gained the largest share in publishing journals. Despite six times more men than women, no statistically significant difference was observed between the "EBI" and the gender of editorial board members and chief editors. However, a statistically significant relationship exists between academic rank and the "EBI." "History of Philosophy," the core journal of Humanities and Arts, has first place among 163 interlocked journals with a degree centrality of 14. Regarding the closeness centrality of interlocked journals, it should be added that "Water and

Soil" and "Soil Management and Sustainable Production" have obtained a closeness centrality index of 2738. The betweenness centrality section also indicated that the journals "Research in Rehabilitation Sciences (Health Sciences-Waiting List)," "Comparative Linguistics Research (Human Sciences and Art-Core List)" and "History of Philosophy (Human Sciences and Art-Core List)" respectively, have first to third place.

Conclusion: There is an "EBI" in Persian journals. In other words, several editorial board members and chief editors collaborate in several journals. Any increase in the amount of "EBI" means that people are involved in the policies of the journals, such as the publication of articles, refereeing processes and methods, the selection of referees, the proposal of unique articles, the proposal guest editor and many other vital items play a decisive role. The existence of the "EBI," especially the "EBI" with high frequencies, causes the journals of a subject area to adopt almost the same macro policies. In this way, the strategies, plannings, approaches and intellectual paradigms of a limited number of editorial board members, who, based on the results of this research, are primarily men, professors and members of the academic faculty of top universities, on Persian journals in the subject areas of humanities and Art has overshadowed Health Sciences and Life Sciences.

Keywords: Scientometric, Editorial Board Interlocking (EBI), Social Network Analysis (SNA), Editorial board member, ISC journals

Article type: Research

How to cite:

Danesh, F., Banihashemi, L., & Nematollahi, Z. (2023). Scientometric Analysis of Chief Editors and Editorial Board Members of ISC Journals in Health Sciences, Life Sciences and Arts and Humanities. *Library and Information Sciences*, 26(1), 67-94.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 15/11/2022
Accepted: 20/12/2022

Received in revised form: 04/12/2022
Available online: 01/07/2023

Publisher: Central Library of Astan Quds Razavi
Library and Information Sciences, 2023, Vol. 26, No. 1, pp. 67-94.

© The author(s)

مطالعه علم‌سنجی اعضاء هیئت تحریریه و سردبیران مجلات نمایه‌شده ISC علوم بهداشت، علوم زیستی و هنر و علوم انسانی

فرشید دانش

استادیار گروه مدیریت اطلاعات، مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری، شیراز، ایران. رایانامه: farshiddanesh@ricest.ac.ir

لیلی بنی هاشمی

دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. رایانامه: l.banhashemi@alzahra.ac.ir

زهرا نعمت الهی

*نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. رایانامه: zahra.neamatollahi@yahoo.com

چکیده

هدف: مطالعه علم‌سنجی اعضاء هیئت تحریریه و سردبیران مجلات نمایه‌شده ISC علوم بهداشت، علوم زیستی و علوم انسانی و هنر هدف اصلی پژوهش حاضر است.

روش پژوهش: نوع پژوهش حاضر کاربردی است و با شاخص‌های علم‌سنجی از جمله شاخص «درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه» و نیز تحلیل شبکه اجتماعی انجام شده است. برای اجرای این پژوهش از شاخص‌های مرکزیت و از نرم‌افزارهای اکسل، پایتون، اس پی اس اس، نت درا و یوسی آی نت استفاده شد. جامعه پژوهش ۲۰۰ مجله و ۲۸۱۳ عضو هیئت تحریریه و سردبیر است.

یافته‌ها: ۱۳/۰۸ درصد از اعضاء هیئت تحریریه و ۸۱/۵ درصد از مجلات مورد مطالعه در این مقاله دارای «پدیده درهم‌تنیدگی» هستند. مرتبه علمی اغلب اعضاء هیئت تحریریه در مجلات مورد بررسی «استاد» هست و مردان تقریباً شش برابر زنان با مجلات جامعه پژوهش همکاری دارند. دانشگاه‌های تهران، فردوسی مشهد و شهید بهشتی و استان‌های تهران، قم و خراسان رضوی بیشترین سهم را در انتشار مجلات دارند. تفاوت آماری معنی‌داری بین «درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه» و جنسیت مشاهده نگردید. با این وجود بین مرتبه علمی و «درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه» رابطه معنی‌دار آماری وجود دارد.

نتیجه‌گیری: درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه در مجلات فارسی مورد مطالعه وجود دارد. هر اندازه میزان این پدیده در مجله‌ای افزایش یابد به این معنی است که افراد دارای درهم‌تنیدگی در سیاستگذاری‌های کلان و برنامه‌ریزی راهبردی در مجلات از جمله انتشار مقالات، انتخاب داوران و بسیاری از موارد کلیدی دیگر نقش مهمی دارند.

کلیدواژه‌ها: درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه، علم‌سنجی، تحلیل شبکه اجتماعی، عضو هیئت تحریریه، مجلات ISC

نوع مقاله: پژوهشی

استناد:

دانش، فرشید؛ بنی هاشمی، لیلی؛ نعمت الهی، زهرا (۱۴۰۲). مطالعه علم‌سنجی اعضاء هیئت تحریریه و سردبیران مجلات نمایه‌شده ISC علوم بهداشت، علوم زیستی و هنر و علوم انسانی. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱(۱)۲۶، ۶۷-۹۴.

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۸/۲۴ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۱/۹/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۹/۲۹ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۴/۱۰

ناشر: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۴۰۲، دوره ۲۶، شماره ۱، شماره پیاپی ۱۰۱، صص. ۶۷-۹۴.

© نویسندگان

مقدمه

مجلات دانشگاهی به عنوان بسترهای ضروری برای تبادل دانش، گسترش آخرین یافته‌های علمی و نیز تبادل آراء و افکار میان پژوهشگران در نظر گرفته می‌شوند (زی، وو، ژانگ و لی^۱، ۲۰۲۰). به بیان دیگر، مجلات دانشگاهی اتمسفر مناسبی برای اشاعه دانش در رشته‌های دانشگاهی هستند. این مجلات محملی برای انتشار مقالات به عنوان برون‌داد اصلی پیشرفت علمی در جامعه دانشگاهی امروزی محسوب می‌شوند. همچنین استخدام و ارتقاء علمی و شغلی اعضاء هیئت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی نیز به مقدار بسیار زیادی به انتشار مقالات در مجلات معتبر بستگی دارد. از این روی، امروزه تعداد قابل توجهی از پژوهشگران به مطالعه ابعاد گوناگون مجلات به منظور کشف ساختارهای قدرت در مجلات علاقه‌مندند. این پژوهشگران معتقدند با مطالعه مجلات از منظرهای مختلف خواهند توانست به بخش‌های تاریک فرایندهای پژوهشی مجلات نور بتابانند. مطالعه اعضاء هیئت تحریریه مجلات به عنوان دروازه‌بانان دانش، سیاستگذاران و نهاد حاکمیتی مجلات از جمله مسائل با اهمیتی است که پژوهشگران حوزه نشریات بر آن تمرکز کرده‌اند (دنانی و جونز^۲، ۲۰۱۷).

مجلات علمی تجسم مهمی از رشته‌های دانشگاهی هستند؛ زیرا آن‌ها راه‌هایی را برای تولید، اشاعه و به اشتراک‌گذاری دانش داوری شده در داخل و خارج از رشته‌ها فراهم می‌سازند (کارانجا و مالوی^۳، ۲۰۲۳). مجلات داوری شده و علمی محملی مهم و راهبردی به منظور اشاعه دستاوردهای علمی پژوهشی و دانش حرفه‌ای هستند. در این میان، اعضاء هیئت تحریریه در قالب تیمی پویا، متخصص و اثربخش کارکردهای اساسی مجلات را برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی می‌کنند. مسئولیت راهبری محتوای مجله، فرآیند و شیوه داوری، تعیین داوران و تصمیم‌گیری نهایی جهت انتشار یا عدم انتشار مقالات، برخی از وظایف مهم اعضاء هیئت تحریریه مجلات به شمار می‌رود؛ بنابراین، به طور مشخص میزان توانمندی و تسلط هیئت تحریریه اثربخشی مجلات و سطح پژوهش‌های منتشرشده در قالب مقالات را تعیین خواهد کرد. بدون تردید در میان مجلات معتبر نمایه شده در نمایه‌نامه‌های بین‌المللی، پژوهشگرانی که به عنوان اعضاء هیئت تحریریه یا سردبیر مجلات انتخاب می‌شوند در آن حوزه علمی جایگاه ویژه و ممتازی دارند (متز، هرزینگ و زایفر، ۲۰۱۶؛ ژانگ، شی و سی‌تو^۴، ۲۰۲۱). پژوهشگران اثرگذار و مطرحی که به عنوان اعضاء هیئت تحریریه مجلات معتبر همکاری می‌کنند از متغیرهای کلیدی حکمرانی علمی به شمار می‌روند. بدون تردید انتصاب افراد به عنوان

1. Xie, Wu, Zhang & Li

2. Dhanani & Jones

3. Karanja & Malloy

4. Zhang, Shi & Situ

هیئت تحریریه مجلات معتبر نقطه عطفی در زندگی حرفه‌ای ایشان محسوب می‌شود؛ زیرا فرصت‌هایی برای رشد فکری، حرفه‌ای و شبکه‌سازی با سایر دانشمندان فراهم می‌کند. استفاده از تفکر انتقادی و خلاق در تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها توسط سردبیران و اعضای هیئت تحریریه به حفظ یکپارچگی اجتماعی علم کمک شایانی کرده است. این نقش خطیر و راهبردی با توجه به رشد روزافزون مجلات علمی همچنان افزایش خواهد یافت. اعضای هیئت تحریریه در مؤسسات پژوهشی و دانشگاه‌های مهم، متولی سازوکارهای علمی و اجرایی هستند. این امر موجب می‌شود که سازمان‌های مذکور از نظر عملکرد به استانداردهای بالای سیستم‌های علم و فناوری دست یابند و این مهم بدون حضور اعضای هیئت تحریریه ناممکن به نظر می‌رسد (سیموئز و کرسپو^۱، ۲۰۲۰).

با توجه به افزایش چشمگیر انتشار مجلات معتبر از یک سو و محدود بودن پژوهشگران و اعضای هیئت علمی، دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی توانایی و تمایل به عضویت در هیئت تحریریه مجلات دارند؛ از سوی دیگر موجب گردیده که برخی از اعضای هیئت تحریریه در بیش از یک مجله در قالب سردبیر یا عضو هیئت تحریریه فعالیت داشته باشند. این پدیده عنوان «درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه^۲» معرفی گردید (باچینی^۳، ۲۰۰۹). شناسایی مجلات علمی با زبان‌ها و موضوع‌های گوناگون که با درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه مواجه هستند و دیداری‌سازی و مطالعه شبکه اجتماعی مجلات علمی دارای درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه مسائلی است که نیازمند پژوهش هست. درهم‌تنیدگی افراد اثربخش در چندین مجله موجب خواهد شد که ارتباطات علمی و نقشه راه آینده آن حوزه موضوعی تا حدود زیادی تحت تأثیر همین افراد قرار بگیرد. از این رو، به منظور تحلیل و ترسیم شبکه اعضای هیئت تحریریه، مجلات جامعه پژوهش و نیز سازمان‌ها و دانشگاه‌ها و نیز مطالعه ارتباط آماری بین متغیرهای گوناگون ذکر شده با پدیده درهم‌تنیدگی ضرورت انجام پژوهش حاضر بیش از پیش احساس می‌شود. هدف اصلی پژوهش حاضر تحلیل درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه و سردبیران مجلات فارسی قلمروهای موضوعی علوم بهداشت، علوم زیستی و هنر و علوم انسانی نمایه شده در ISC است. به منظور دستیابی به هدف اصلی پژوهش، پاسخ به پرسش‌های زیر ضروری است.

۱. جنسیت، مرتبه علمی، نوع فعالیت و توزیع جغرافیایی اعضای هیئت تحریریه مجلات مورد بررسی

جامعه پژوهش چگونه است؟

۲. رتبه دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی جامعه پژوهش در نظام رتبه‌بندی ISC چگونه است؟

1. Simões & Crespo

2. Editorial Board Interlocking (EBI)

3. Baccini

۳. توزیع جغرافیایی ناشران و میزان بومی بودن اعضای هیئت تحریریه مجلات جامعه پژوهش (به تفکیک استان) چگونه است؟

۴. شاخص‌های مرکزیت درجه، نزدیکی و بینابینی برای هر یک از مجلات دارای درهم‌تنیدگی، چگونه است؟

۵. شبکه و تعیین میزان درهم‌تنیدگی مجلات جامعه پژوهش با استفاده از روش تحلیل شبکه اجتماعی چگونه است؟

۶. آیا ارتباط معنی‌داری بین جنسیت جامعه پژوهش و درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه وجود دارد؟

۷. آیا ارتباط معنی‌داری بین مرتبه علمی جامعه پژوهش و درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه وجود دارد؟

مرور پیشینه‌های پژوهش

در مقالات محدودی تحلیل شبکه جهت تحلیل پدیده درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه به کار گرفته شده است (باچینی، ۲۰۰۹؛ باچینی، بارابسی و مارکسلی، ۲۰۰۹؛ باچینی و بارابسی، ۲۰۰۹؛ نی و دینگ^۱، ۲۰۱۰؛ لی‌وی و چان‌لین، ۲۰۱۵؛ اندریکوپولوس و اکونومو، ۲۰۱۵؛ گویانز و د-مارکوس^۲، ۲۰۲۰) و مقالات محدودی نیز روش تحلیل شبکه اجتماعی و شاخص‌های مرکزیت را جهت تحلیل پدیده درهم‌تنیدگی استفاده نموده‌اند (باچینی، ۲۰۰۹ و تیکسیرا و الیویرا^۳، ۲۰۱۸). کلیه این پژوهشگران بر این باورند که این روش برای ارزیابی ساختار و درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه مفید است.

در سطح ملی، عرفان‌منش، مروتی و ایرانی (۱۳۹۵) ترکیب و ماهیت میان‌رشته‌ای اعضای هیئت تحریریه مجله‌های مصوب گروه علوم انسانی و اجتماعی وزارت عتف پرداختند. یافته‌ها نشان داد ۲۵۷۳ پژوهشگر در ۵۱۸۸ جایگاه شغلی عضویت هیئت تحریریه مجله‌ها حضور داشته‌اند (میانگین ۱۰ عضو برای هر مجله). نتایج حاکی از آن است که میان تنوع تخصص اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها و ماهیت میان‌رشته‌ای آن حوزه، تناسب و رابطه آماری معنی‌داری وجود ندارد.

مرور پژوهش‌های بین‌المللی نیز حاکی از آن است که برای نخستین بار پدیده درهم‌تنیدگی/اعضای هیئت تحریریه توسط باچینی (۲۰۰۹) برای مجلات ایتالیایی قلمرو موضوعی اقتصاد با روش تحلیل شبکه مورد بررسی قرار گرفت. او در این پژوهش به این نتیجه رسید که اگر اعضای هیئت تحریریه یک مجله در چند مجله

1. Ni & Ding
2. Goyanes & de-Marcos
3. Teixeira & Oliveira

دیگر نیز به عنوان عضو هیئت تحریریه یا سردبیر حاضر باشند، سیاست‌ها، برنامه‌ها، خط‌مشی داوری مقالات و نیز رد یا پذیرش نهایی مقالات ارسالی به این مجلات تا حدود زیادی با یکدیگر مشابهت‌هایی خواهند داشت. باچینی، بارابی و مارکسلی (۲۰۰۹) در راستای پژوهش پیشین، در مقاله‌ای دیگر، پدیده ارتباط بین مجلات را مورد مطالعه قرار دادند. آنان مجلات قلمرو موضوعی آمار و احتمالات را با استفاده از روش تحلیل شبکه بررسی کردند. آن‌ها در مقاله خود به این نتیجه دست یافتند که در صورتی که اعضاء هیئت تحریریه در بیش از یک مجله حضور و همکاری داشته باشند آن مجلات در بسیاری از سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها یکسان عمل می‌کنند. نتایج این پژوهش همچنین، نشان داد که شبکه ایجاد شده از درهم‌تنیدگی اعضاء، هیئت تحریریه بسیار متراکم است.

در ادامه پژوهش‌های مرور شده، باچینی و بارابی (۲۰۱۱) در مقاله دیگری که در این زمینه منتشر کردند پدیده درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه ۶۱ مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی را با استفاده از تحلیل شبکه مورد مطالعه قرار دادند. نتایج حاکی از آن است که ۲۰۰۳ جایگاه برای مشاغل یاد شده در مجلات مورد بررسی وجود دارد که ۱۷۵۲ نفر در آن‌ها مشغول به فعالیت هستند. آنان بر این باورند که اگر پژوهشگری در هیئت تحریریه دو مجله حضور یابد، این مجلات دارای عناصر مشترکی در سیاست‌های خود خواهند بود. علاوه بر باچینی و بارابی که پژوهشگران ایتالیایی هستند و برای نخستین بار در خصوص پدیده درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه، مطالبی منتشر کردند. دانشمندان سایر کشورها نیز در این خصوص مقالاتی را در مجموع مقالات هم‌اندیشی‌ها و مجلات معتبر بین‌المللی منتشر نمودند. نی و دینگ (۲۰۱۰) مجلات علمی قلمرو کتابداری و اطلاع‌رسانی را از طریق داده‌های مستخرج از پدیده درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه خوشه‌بندی نمودند. حدود ۹۰ درصد از اعضاء هیئت تحریریه مجلات علمی قلمرو کتابداری و اطلاع‌رسانی فقط در یک مجله مشابه کار می‌کنند و پدیده درهم‌تنیدگی در اعضاء هیئت تحریریه آن مجلات کاملاً مشهود است. نتایج نشان داد مایک تلوال^۱ با عضویت در هیئت تحریریه شش مجله بیشترین درهم‌تنیدگی هیئت تحریریه مجلات کتابداری و اطلاع‌رسانی را از آن خود کرده است.

در همین راستا، عرفان منش و مروتی^۲ (۲۰۱۷) در پژوهشی با تأکید بر نقش تعیین‌کننده سردبیران مجلات و اعضاء هیئت تحریریه^۳ در تعیین مسیر آینده رشته‌های علمی و تأثیر اندیشه آنان در ارتباطات علمی به واسطه تصمیمات و آنچه در مجلات علمی منعکس می‌کنند، به بررسی درهم‌تنیدگی هیئت تحریریه در مجلات علمی، پرداختند. نتایج آنان نشان داد تعداد ۱۵۱۳ از اساتید (۵۸/۸ درصد) عضو هیئت تحریریه در

1. Mike Thelwall

2. Erfanmanesh & Morovati

3. Journals' Editors and editorial board members (EBMs)

یک مجله واحد هستند. ۴۳۱ نفر (۱۶/۸ درصد) در دو هیئت تحریریه مشغول به کار هستند در حالی که ۲۴۸ نفر (۹/۶ درصد) در سه هیئت تحریریه فعالیت می‌کنند. سیزده پژوهشگر در ۱۰ یا بیشتر از اعضای هیئت تحریریه خدمت می‌کنند. همچنین در سال ۲۰۱۸ در مقاله‌ای در مجله *Scientometrics* درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه ۲۷ مجله قلمرو موضوعی مدیریت دانش و سرمایه فکری با استفاده از روش تحلیل شبکه اجتماعی بررسی گردید. در این مقاله شاخص‌های مرکزیت نیز محاسبه شده بود. نتایج نشان داد که تنها ۲ مجله از ۲۷ مجله مورد بررسی شامل پدیده درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه نبودند (تیکسیرا و الیویرا، ۲۰۱۸). در ادامه پژوهش‌های پیشین، در مقاله‌ای مجلات دانشگاهی و معتبر حوزه موضوعی مطالعات آفریقا به عنوان جامعه آماری انتخاب گردید. مندوزا، پریرا و فریرا^۱ (۲۰۱۸) برای انتخاب مجلات از اسکوپوس استفاده کردند و ۶ مجله برتر را برگزیدند. ۲۸۴ موقعیت شغلی در مجلات مذکور وجود داشت که ۲۵۷ نفر به‌عنوان عضو هیئت تحریریه یا سردبیر همکاری می‌کردند که ۲۷ درصد زن و ۷۳ درصد مرد بودند همچنین اکثریت اعضای دانشگاهی بودند و فقط ۱۰/۶ درصد هیئت تحریریه از سازمان‌های غیردانشگاهی بودند. بیشترین اعضای مجلات پژوهش حاضر به ترتیب از کشورهای آمریکا، انگلستان، آفریقای جنوبی و کانادا بودند و در مجموع ۳۴ کشور در تیم هیئت تحریریه مجلات مذکور همکاری داشتند. در این پژوهش ۱۰/۵ درصد درهم‌تنیدگی مشاهده می‌شود. در این مقاله برای نخستین بار از عبارت «هیئت تحریریه‌سنجی»^۲ برای انواع مطالعات مربوط به اعضای هیئت تحریریه مجلات در ابعاد گوناگون استفاده گردید. در همین مجله در سال ۲۰۲۰ مقاله دیگری با عنوان «نفوذ آکادمیک و کالج‌های نامرئی از طریق درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه در علوم ارتباطات: تحلیل شبکه اجتماعی مجلات پیشرو» توسط گویانز و دی‌مارکوس منتشر گردید که در آن پس از تبیین جایگاه بی‌بدیل اعضای هیئت تحریریه مجلات علمی به پدیده درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه مجلات پرداخته شده است. در این مقاله، درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه ۴۱ مجله Q1 و Q2 قلمرو موضوعی ارتباطات بررسی شد (گویانز و دی‌مارکوس، ۲۰۲۰). هم‌راستا با پژوهش‌های دیگر در مقاله‌ای شبکه اجتماعی و نیز درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه ۱۰۰ مجله برتر جامعه‌شناسی تحلیل گردید. در این مقاله نیز از شاخص‌های مرکزیت و EBI استفاده شد. نتایج نشان داد که سردبیران جامعه پژوهشی به دانشگاه‌های معتبر که اغلب آن‌ها آمریکایی است وابستگی سازمانی دارند. روابط بین‌المللی بین مجلات با مرکزیت آمریکا و انگلستان است. نتایج همچنین نشان داد که سردبیران این مجلات در شبکه اجتماعی کوچکی قرار دارند و فاصله بین آن‌ها در این شبکه اندک است. بررسی نتایج حاکی از آن است که مجلات با

1. Mendonça, Pereira & Ferreira

2. editormetrics

رویکرد عمومی‌تر شبکه منسجم‌تری دارند و ارتباطات بیشتری با یکدیگر دارند. با توجه به این که اکثر مجلات معتبر جامعه‌شناسی انگلیسی‌زبان هستند؛ بنابراین، وجود سردبیرانی از کشورهای آمریکا و انگلیس برای این مجلات اجتناب‌ناپذیر است. با توجه به این که تمامی سردبیران مجلات برتر جامعه‌شناسی از دانشگاه‌های برتر آمریکا و انگلستان هستند، این موضوع موجب گردیده که نوعی یکسانی دیدگاه در انتشارات و محتوای مجلات جامعه‌شناسی دیده شود. عدم وجود سردبیر و عضو هیئت تحریریه غیردانشگاهی موجب گردیده که مجلات جامعه پژوهش از دیده‌گاه‌ها و نظریات و به بیان دیگر نخبگان غیردانشگاهی محروم باشند (کاردناس^۱، ۲۰۲۱). در پژوهش دیگری که توسط کارانجا و مالوی^۲ (۲۰۲۲) در سال جاری منتشر گردید، هدف اصلی مقاله بررسی و گزارش وضعیت عضویت در هیئت تحریریه‌های ۱۴ مجله معتبر حوزه موضوعی سیستم‌های اطلاعاتی بود. آن‌ها در این مقاله جنسیت، مؤسسات و دانشگاه‌ها و توزیع جغرافیایی را مطالعه کردند. ۱۲۱۴ موقعیت شغلی در این مجلات وجود داشت که ۹۹۸ نفر در آن‌ها شاغل بودند. ۴۸ درصد این افراد اهل آمریکا و کانادا، ۲۶ درصد اهل کشورهای اروپایی و ۲۶ درصد دیگر نیز اهل سایر کشورهای جهان بودند. ۷۴ درصد این افراد مرد و ۲۶ درصد نیز زن بودند همچنین اکثریت اعضای هیئت تحریریه جامعه این پژوهش را نیز دانشگاهیان تشکیل داده‌اند. در راستای پژوهش پیشین مقاله‌ای در سال ۲۰۲۲ منتشر گردید، پژوهشگران این مقاله از شاخص «هیئت تحریریه سنجی» استفاده کردند (سانتوس و مندوزا^۳، ۲۰۲۲). آن‌ها هفت مجله هسته حوزه موضوعی مطالعات نوآوری را برای پژوهش خود برگزیدند و به منظور تحلیل مجلات از روش تحلیل شبکه‌های اجتماعی و مرکزیت بهره بردند. ۴۱۹ عضو هیئت تحریریه در ۴۶۷ موقعیت شغلی فعالیت می‌کردند. ۸۳ درصد جامعه پژوهش را مردان و ۱۷ درصد را زنان تشکیل داده‌اند. ۱۱ درصد اعضای هیئت تحریریه دارای درهم‌تنیدگی بودند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

با مرور پیشینه‌ها به نظر می‌رسد، پژوهشگران مطالعات خود را در دو حیطه کلی هیئت تحریریه و پدیده درهم‌تنیدگی هیئت تحریریه مجلات انجام داده‌اند. بررسی و مرور تحلیلی پیشینه‌ها حاکی از آن است که مطالعات اندکی به پدیده درهم‌تنیدگی اعضای هیئت‌علمی پرداخته‌اند و تمامی قلمروهای موضوعی در مقالات منتشرشده مربوط به علوم اجتماعی و علوم انسانی است. قلمروهای موضوعی مانند کتابداری و اطلاع‌رسانی، مدیریت دانش و سرمایه فکری، مالی؛ بنابراین، مطالعه‌ای که به بررسی مجلات قلمروهای موضوعی علوم پایه، فنی و مهندسی، علوم پزشکی، دامپزشکی، کشاورزی و هنر- معماری بپردازد، مشاهده نشد. همچنین برخی از مطالعات از نظر زمانی مطالعات خود را به بازه زمانی محدود کرده‌اند که در این پژوهش چنین محدودیتی

1. Cárdenas
2. Karanja & Malloy
3. Santos & Mendonça

وجود ندارد. همچنین از منظر روش‌شناسی نیز در خصوص تنوع متغیرهای مورد استفاده، شیوه‌های گردآوری و تحلیل داده‌ها و نیز نرم‌افزار مورد استفاده برای تحلیل شبکه اجتماعی مجلات تفاوت‌های عمده‌ای با پژوهش‌های پیشین مشاهده می‌گردد؛ بنابراین، انجام پژوهشی با محوریت مجلات فارسی نمایه شده ISC در حوزه‌های موضوعی علوم بهداشتی، علوم زیستی و هنر و علوم انسانی ضروری به نظر می‌رسد.

روش‌شناسی پژوهش

نوع پژوهش حاضر، کاربردی است. به منظور دیداری‌سازی درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه و مجلات از روش تحلیل شبکه اجتماعی استفاده شد. بدین منظور شاخص‌های مرکزیت که شامل مرکزیت درجه، مرکزیت نزدیکی و مرکزیت بینابینی است، به کار رفت. رویکرد مورد استفاده در این پژوهش، توصیفی-تحلیلی است. در این پژوهش از پدیده درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه در قلمرو موضوعی علوم بهداشت، هنر و علوم انسانی و علوم زیستی استفاده شد (اندریکوپولوس و اکونومو، ۲۰۱۵؛ باچینی و بارابسی، ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱؛ لی‌وی و چان‌لین، ۲۰۱۵؛ گویانز-مارکوس، ۲۰۲۰). گام‌های اجرایی پژوهش حاضر در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. گام‌های اجرایی پژوهش

عنوان	شرح
جامعه پژوهش	۶۴۲ مجله فارسی‌زبان نمایه شده در سامانه نشریات ISC در قلمروهای علوم زیستی، علوم بهداشتی و هنر و علوم انسانی به تفکیک مجلات هسته، لیست انتظار و لیست اولیه وجود دارد.
نمونه پژوهش	جهت تعیین حجم نمونه، از نرم‌افزار PASS نسخه ۱۱ استفاده شد. با در نظر گرفتن فاصله اطمینان ۰/۹۵، توان آزمون ۰/۸۰ و همبستگی مورد انتظار ۰/۲۰، حداقل حجم نمونه مورد نیاز توسط نرم‌افزار، ۲۰۰ مورد تعیین شد. حجم نمونه مورد نظر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شد؛ به گونه‌ای که تناسب بین نمونه و جامعه در هر یک از سه حوزه موضوعی و سه نوع مجلات (هسته، لیست انتظار و لیست اولیه) رعایت شده است.
اطلاعات تعداد اعضای هیئت علمی استخراج شده	نام، نام خانوادگی، وابستگی سازمانی، رتبه دانشگاه یا مرکز پژوهشی، استان، جنسیت و مرتبه علمی
حجم نمونه نهایی و تعداد اعضای استخراج شده	حجم نمونه ۲۰۰ مجله است. در نهایت تعداد سردبیران، اعضای هیئت تحریریه بین‌المللی و اعضای هیئت تحریریه دوپست مجله جامعه پژوهش حاضر در سه حوزه موضوعی؛ هنر و علوم انسانی، علوم بهداشت و علوم زیستی، جهت اجرای این پژوهش ۲۸۱۳ نفر است.
ابزارهای گردآوری داده‌ها	سامانه نشریات ISC (https://jcr.isc.ac/main.aspx) سامانه رتبه‌بندی دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی ISC وبگاه رسمی مجلات مورد مطالعه وبگاه رسمی اعضای هیئت تحریریه

<p>صفحات اعضاء هیئت تحریریه در دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های محل خدمت، شبکه‌های اجتماعی، انجمن‌های علمی، گوگل اسکالر، ریسرچ گیت و آکادمیا^۱ به منظور استخراج داده‌های اعضاء هیئت تحریریه و سردبیران مجلات جامعه پژوهش مورد استفاده قرار گرفت.</p>	
<p>جهت بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون‌های کولموگوروف اسمیرنوف^۲ و شاپیرو ویلک^۳ استفاده شد. توزیع هیچ یک از شاخص‌های نشریات نرمال نیست. از این رو، در بررسی رابطه بین شاخص‌ها و میزان درهم‌تنیدگی به جای مدل‌های خطی عمومی^۴، از شکل تعمیم‌یافته^۵ آن‌ها استفاده شد.</p>	<p>بررسی توزیع نرمال بودن متغیرها</p>
<p>۱. تحلیل داده‌های توصیفی و ارائه گزارش این داده‌ها در قالب جدول‌ها و نمودارها با استفاده از نرم‌افزار اکسل ۲. در بخش استنباطی نیز به منظور بررسی ارتباط آماری بین متغیر جنسیت و میزان درهم‌تنیدگی از ضریب اتای موجود در آزمون خی‌دو استفاده گردید. ضریب اتا شاخصی از رابطه است و برای تحلیل داده‌هایی مناسب است که در آن متغیر وابسته فاصله‌ای و متغیر مستقل اسمی (با تعداد سطوح محدود) باشد. در هنگام محاسبه این ضریب، متغیر مستقل باید به صورت عددی کدگذاری شود. ضریب توافقی اتا همانند سایر ضرایب همبستگی شامل عددی است که مقدار آن از ۰ تا ۱ در نوسان است و عدد بزرگتر نشانگر رابطه قوی‌تر است. جهت رابطه با علامت مثبت یا منفی مشخص می‌شود و عمدتاً تحت تأثیر نحوه کدگذاری متغیر مستقل قرار می‌گیرد (آی بی ام، ۲۰۱۹). ۳. رابطه آماری بین مرتبه علمی اعضاء و میزان درهم‌تنیدگی نیز با ضریب کندال تائو بی مورد آزمون قرار گرفت. آزمون کندال تائو همانند ضریب همبستگی اسپیرمن، یک روش ناپارامتریک محسوب می‌شود و زمانی به کار می‌رود که قصد بررسی رابطه بین دو متغیر رتبه‌ای را داشته باشیم. با این حال در مقایسه با ضریب همبستگی اسپیرمن، حساسیت کمتری نسبت به خطاهای سیستماتیک (غیر تصادفی؛ نظیر خطای ناشی از مقادیر پرت) و عدم تقارن واریانس دارد (چاک، ۲۰۱۰). ۴. محاسبه شاخص‌های مرکزیت درجه، نزدیکی و بینابینی و ترسیم نقشه‌های اعضاء هیئت تحریریه و مجلات دارای درهم‌تنیدگی با استفاده از زبان برنامه‌نویسی پایتون و نرم‌افزارهای UCINET و NETDRAW ۵. تحلیل داده‌ها و با استفاده از آزمون‌های آمار استنباطی و نرم‌افزار اس پی اس اس^۶</p>	<p>تحلیل داده‌ها</p>
<p>به منظور حفظ کیفیت خروجی نرم‌افزارها و ارتقاء میزان خوانایی محتوای نقشه‌ها برای اعضاء هیئت تحریریه و مجلات دارای درهم‌تنیدگی نقطه برش^۷ ۳ در نظر گرفته شده است.</p>	<p>ایجاد نقطه برش در ترسیم نقشه‌ها</p>

یافته‌های پژوهش

۱. جنسیت، مرتبه علمی، نوع فعالیت و توزیع جغرافیایی اعضاء هیئت تحریریه مجلات مورد بررسی جامعه پژوهش چگونه است؟

بررسی داده‌ها نشان می‌دهد از ۲۸۱۳ جایگاه، ۸۲/۷ درصد (۲۳۲۶ نفر) عضو هیئت تحریریه بوده، ۱۰/۲ درصد (۲۸۷ نفر) عضو هیئت تحریریه بین‌المللی و ۲۰۰ نفر معادل ۷/۱ درصد سردبیر فعالیت دارند. داده‌های مربوط به جنسیت سردبیران حاکی از آن است که از ۲۰۰ نفر سردبیر ۱۶۹ نفر مرد و ۳۱ نفر زن هستند.

1. Google Scholar, Research Gate & Academia
2. Kolmogorov-Smirnov
3. Shapiro-Wilk
4. general linear models
5. generalized linear model
6. SPSS
7. Threshold

همچنین از ۲۳۲۶ نفر عضو هیئت تحریریه، ۲۰۲۳ مرد و ۳۰۳ نفر نیز زن هستند. در خصوص جنسیت اعضاء هیئت تحریریه بین‌المللی نیز باید افزود که از مجموع ۲۸۷ نفر، ۲۲۳ مرد و ۶۴ زن با مجلات مورد مطالعه در پژوهش حاضر همکاری می‌کنند (جدول ۲).

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد نوع فعالیت جامعه پژوهش به تفکیک جنسیت

ردیف	نوع فعالیت	مرد		زن		مجموع	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱	سردبیر	۱۶۹	۷	۳۱	۷/۸	۲۰۰	۷/۱
۲	عضو هیئت تحریریه	۲۰۲۳	۸۳/۸	۳۰۳	۷۶/۱	۲۳۲۶	۸۲/۷
۳	عضو هیئت تحریریه بین‌المللی	۲۲۳	۹/۲	۶۴	۱۶/۱	۲۸۷	۱۰/۲
	مجموع	۲۴۱۵	۱۰۰	۳۹۸	۱۰۰	۲۸۱۳	۱۰۰

داده‌های جدول ۳ توزیع فراوانی و درصد مرتبه علمی جامعه پژوهش به تفکیک نوع فعالیت در مجله (سردبیر، عضو هیئت تحریریه و عضو هیئت تحریریه بین‌المللی) را نشان می‌دهد. بررسی جدول حاکی از آن است که ۱۴۴ نفر سردبیر، ۱۳۱۴ نفر عضو هیئت تحریریه و ۲۱۳ نفر عضو هیئت تحریریه بین‌المللی با مرتبه «استاد» در مجلات جامعه پژوهش حاضر مشارکت دارند. همچنین ۳۱ نفر سردبیر، ۶۷۲ نفر عضو هیئت تحریریه و ۴۶ نفر عضو هیئت تحریریه بین‌المللی با مرتبه «دانشیاری» در مجلات جامعه مورد مطالعه همکاری دارند. همچنین بیشترین همکاری به ترتیب از آن استادان (۱۶۷۱ نفر)، دانشیاران (۷۴۹ نفر) و استادیاران (۱۹۵ نفر) است.

جدول ۳. توزیع فراوانی و درصد مرتبه علمی جامعه پژوهش به تفکیک نوع فعالیت در مجله (سردبیر، اعضاء هیئت تحریریه و اعضاء هیئت تحریریه بین‌المللی)

ردیف	مرتبه علمی	سردبیر		عضو هیئت تحریریه		عضو هیئت تحریریه بین‌المللی	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱	استاد	۱۴۴	۷۲	۱۳۱۴	۵۶/۴۹	۲۱۳	۷۴/۲۲
۲	دانشیار	۳۱	۱۵/۷۴	۶۷۲	۲۸/۸۵	۴۶	۱۶/۰۳
۳	استادیار	۹	۴/۵۷	۱۶۲	۶/۹۶	۲۴	۸/۳۶
۴	استاد (بازنشسته)	۱۶	۸/۱۲	۱۶۵	۷/۰۸	۳	۱/۰۵
۵	بازنشسته (دانشیار)	۰	۰	۱۰	۰/۴۳	۱	۰/۳۵
۶	بازنشسته (استادیار)	۰	۰	۳	۰/۱۳	۰	۰/۰۰
		۲۰۰	۱۰۰	۲۳۲۶	۱۰۰	۲۸۷	۱۰۰

جدول ۴. توزیع فراوانی و درصد نوع فعالیت اعضاء هیئت تحریریه به تفکیک مجلات جامعه پژوهش

ردیف	نام مجله	حوزه کلان	نوع نشریه	سردبیر		عضو هیئت تحریریه		عضو هیئت تحریریه بین‌المللی		مجموع
				دانشگاه	غیردانشگاه	دانشگاه	غیردانشگاه	دانشگاه	غیردانشگاه	
۱	مجله علمی سازمان نظام پزشکی ج.ا.ا.	علوم بهداشت	لیست اولیه	۱	۰/۵۰	۶۸	۲/۹۲	۰	۰/۰۰	۶۹
۲	پوست و زیبایی	علوم بهداشت	لیست انتظار	۱	۰/۵۰	۲۶	۱/۱۲	۲۳	۸/۰۱	۵۰
۳	سالمند	علوم بهداشت	لیست انتظار	۱	۰/۵۰	۳۳	۱/۴۲	۱۲	۴/۱۸	۴۶
۴	ادبیات پایداری	علوم انسانی	لیست اولیه	۱	۰/۵۰	۱۶	۰/۶۹	۰	۰/۰۰	۱۷
۵	پژوهش ادبیات معاصر جهان	علوم انسانی	لیست انتظار	۱	۰/۵۰	۱۲	۰/۵۲	۴	۱/۳۹	۱۷
۶	مطالعات باستان‌شناسی پارسه	علوم انسانی	اولیه	۱	۰/۵۰	۱۱	۰/۴۷	۵	۱/۷۴	۱۷
۷	پژوهش‌های گیاهی	علوم زیستی	لیست انتظار	۱	۰/۵۰	۱۴	۰/۶۰	۱	۰/۳۵	۱۶
۸	دانش گیاه‌پزشکی ایران	علوم زیستی	لیست اولیه	۱	۰/۵۰	۱۴	۰/۶۰	۱	۰/۳۵	۱۶
۹	تحقیقات تولیدات دامی	علوم زیستی	هسته	۱	۰/۵۰	۸	۰/۳۴	۵	۱/۷۴	۱۴

با توجه به محدودیت تعداد واژه‌ها و تعداد صفحات مقاله، صرفاً از هر حوزه موضوعی، ۳ مجله که بالاترین فراوانی اعضاء هیئت تحریریه را دارند در جدول ۴ درج شده است. «مجله علمی سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران» جزء لیست اولیه مجلات علوم بهداشتی است و بیشترین سهم (۲/۴۵ درصد) اعضاء را دارد. با این وجود سردبیر و تمامی اعضاء هیئت تحریریه (۶۹ نفر) این مجله ایرانی هستند. مجله «پوست و زیبایی» نیز بیشترین فراوانی اعضاء هیئت تحریریه بین‌المللی (۲۳ نفر) را از آن خود کرده است. «سالمند» با ۱۲ نفر عضو هیئت تحریریه بین‌المللی جایگاه دوم را دارد.

۲. رتبه دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی جامعه پژوهش در نظام رتبه‌بندی ISC چگونه است؟

شایان ذکر است که نظام رتبه‌بندی ISC صرفاً دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی وزارت عتف را رتبه‌بندی

می‌کند.

جدول ۵. توزیع فراوانی و درصد دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های پژوهشی جامعه پژوهش بر اساس رتبه ISC

ردیف	رتبه ISC	دانشگاه و مؤسسه پژوهشی	
		فراوانی	درصد
۱	ندارد	۳۸۲	۸۶/۰۷
۲	یک تا پانزده	۱۹	۴/۳۷
۳	سی‌ویک تا چهل‌وپنج	۱۵	۳/۳۷
۴	شانزده تا سی	۱۵	۳/۳۷
۵	چهل‌وهفت تا شصت	۹	۲/۰۲
۶	شصت‌ویک +	۴	۰/۹
مجموع		۴۴۴	۱۰۰

از دانشگاه‌ها یا مؤسسه‌های پژوهشی، ۱۹ مورد رتبه یک تا پانزده و ۱۵ مورد دیگر رتبه سی‌ویک تا چهل‌وپنج را کسب کرده‌اند. ۸۶/۰۷ درصد سازمان‌ها، مؤسسه‌ها و دانشگاه‌هایی که زیرمجموعه وزارت عتف نیستند رتبه‌ای از طرف ISC دریافت نکرده‌اند.

جدول ۶. رتبه ISC دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی و توزیع فراوانی اعضاء هیئت علمی آن‌ها در مجلات جامعه پژوهش

ردیف	نام دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های پژوهشی	رتبه ISC	توزیع فراوانی اعضاء نشریه
۱	دانشگاه تهران	یک تا پانزده	۲۶۹
۲	دانشگاه علوم پزشکی تهران	ندارد	۱۷۷
۳	دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی	ندارد	۱۲۰
۴	دانشگاه فردوسی مشهد	یک تا پانزده	۱۰۰
۵	دانشگاه تربیت مدرس	یک تا پانزده	۸۹

دانشگاه‌های تهران، علوم پزشکی تهران، علوم پزشکی شهید بهشتی و فردوسی مشهد بیشترین همکاری را به ترتیب با ۲۶۹، ۱۷۷، ۱۲۰ و ۱۰۰ نفر با مجلات جامعه پژوهش حاضر داشتند. همچنین از چهار دانشگاهی که بیشترین فراوانی را دارند، ۲ دانشگاه زیرمجموعه وزارت عتف و ۲ دانشگاه دیگر نیز به وزارت بهداشت تعلق داشتند.

۳. توزیع جغرافیایی ناشران و میزان بومی بودن اعضاء هیئت تحریریه مجلات جامعه پژوهش (به تفکیک

استان) چگونه است؟

جدول ۷. توزیع فراوانی استان‌های ناشران نشریات جامعه پژوهش به تفکیک حوزه کلان و نوع نشریه

ردیف	نام استان	علوم انسانی و هنر				علوم بهداشتی				علوم زیستی		
		انتشار	لیست اولیه	هسته	جمع	انتشار	لیست اولیه	هسته	جمع	انتشار	لیست اولیه	هسته
۱	تهران	۱۰	۲۱	۹	۴۰	۱۹	۱۸	۴	۴۱	۵	۸	۳
۲	قم	۲	۱۵	۲	۱۹	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۳	خراسان رضوی	۰	۲	۲	۴	۱	۲	۰	۳	۲	۲	۲
۴	اصفهان	۲	۱	۲	۵	۲	۰	۰	۲	۰	۱	۱
۵	البرز	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۵	۱

داده‌های جدول ۷ نشان داد که دانشگاه‌ها، مؤسسه‌ها و انجمن‌های علمی استان تهران با انتشار ۹۷ مجله، قم ۱۹ و خراسان رضوی ۱۳ مجله، پرکارترین استان‌های کشور در پژوهش حاضر بودند. نگاهی به حوزه‌های موضوعی ناشران حاکی از آن است استان‌های تهران، قم و اصفهان به ترتیب با انتشار ۴۰، ۱۹ و ۵ بیشترین مجلات علوم انسانی و هنر را منتشر کرده‌اند. در این میان استان قم تمامی ۱۹ مجله خود را در قلمرو موضوعی علوم انسانی و هنر منتشر نموده است. در علوم بهداشتی نیز استان‌های تهران، ۴۱ مجله جایگاه نخست را کسب کرده است. در حوزه موضوعی علوم زیستی نیز استان‌های تهران، البرز و خراسان رضوی به ترتیب با انتشار ۱۶، ۷ و ۶ مجله رتبه‌های نخست تا سوم را به دست آورده‌اند (جدول ۷).

نقشه ۱. فراوانی هریک از استان‌های کشور از اعضای هیئت تحریریه ایرانی مجلات جامعه

نقشه ۱ اعضاء هیئت تحریریه ایرانی مجلات جامعه پژوهش به تفکیک استان را نشان می‌دهد. استان‌های تهران، اصفهان و خراسان رضوی به ترتیب با ۱۳۰۱ نفر، ۱۵۱ نفر و ۱۴۶ نفر بیشترین اعضاء هیئت تحریریه و استان‌های ایلام، بوشهر و خراسان شمالی به ترتیب با ۳، ۲ و ۱ نفر کمترین تعداد اعضاء هیئت تحریریه را دارند.

جدول ۸. توزیع فراوانی و درصد بومی بودن اعضاء هیئت تحریریه مجلات جامعه پژوهش (در سطح استان)

ردیف	عنوان	استان	تعداد اعضاء	اعضاء بومی	افراد بومی به تعداد اعضاء (%)
۱	پژوهش‌نامه حقوق اسلامی	تهران	۷	۷	۱۰۰
۲	دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران (حیات)	تهران	۱۳	۱۳	۱۰۰
۳	دانشور پزشکی	تهران	۱۶	۱۶	۱۰۰
۴	شعبه پژوهی	قم	۸	۸	۱۰۰
۵	فیزیولوژی گیاهان زراعی	خوزستان	۷	۷	۱۰۰

اعضاء هیئت تحریریه مجلات پژوهش‌نامه حقوق اسلامی، دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران (حیات)، دانشور پزشکی، شعبه پژوهی و فیزیولوژی گیاهان زراعی ۱۰۰ درصد بومی بوده و از استان‌های تهران، قم و خوزستان هستند (جدول ۸).

۴. شاخص‌های مرکزیت درجه، نزدیکی و بینابینی برای هر یک از مجلات دارای درهم‌تنیدگی، چگونه است؟

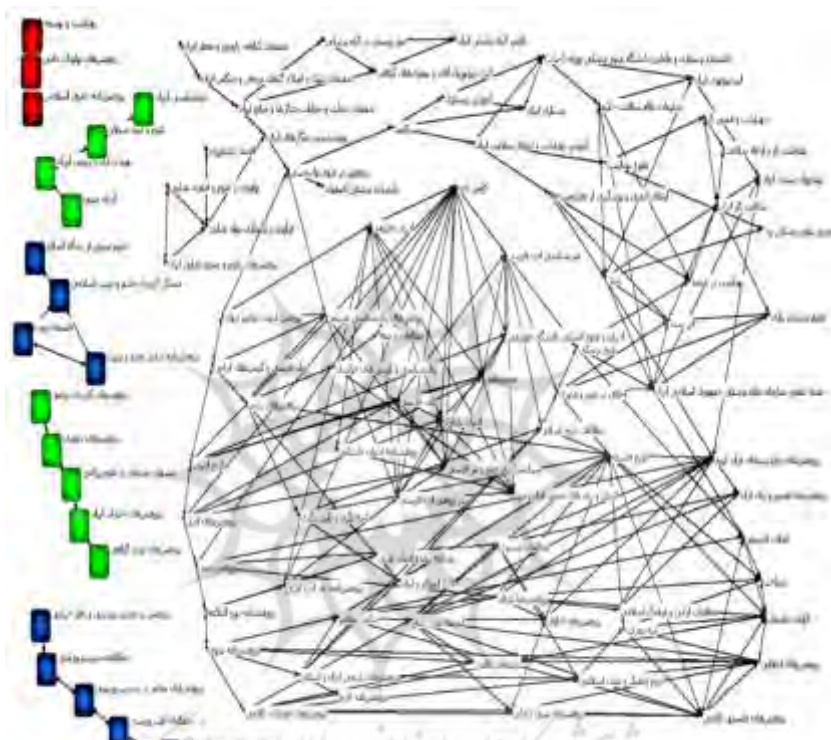
جدول ۹. شاخص‌های مرکزیت درجه، نزدیکی و بینابینی برای مجلات دارای درهم‌تنیدگی

ردیف	نام مجلات دارای درهم‌تنیدگی	حوزه موضوعی	نوع نشریه	درجه	نزدیکی	بینابینی
۱	تاریخ فلسفه	علوم انسانی و هنر	هسته	۱۴	۸۹۶	۱۹۰۲/۳۱۸
۲	کاوش‌نامه	علوم انسانی و هنر	لیست انتظار	۱۳	۹۴۷	۶۱۰/۰۹۲
۳	پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی	علوم انسانی و هنر	هسته	۷	۹۴۲	۲۰۲۶/۱۰۴
۴	پژوهش در علوم توان‌بخشی	علوم بهداشتی	لیست انتظار	۵	۹۶۷	۳۳۹۳/۸۱۹
۵	آب‌وخاک	علوم زیستی	هسته	۱	۲۷۳۸	۰
۶	مدیریت خاک و تولید پایدار	علوم زیستی	هسته	۱	۲۷۳۸	۰

«تاریخ فلسفه» مجله هسته حوزه موضوعی علوم انسانی و هنر با مرکزیت درجه ۱۴ جایگاه نخست و «کاوش‌نامه (لیست انتظار)» با مرکزیت درجه ۱۳ جایگاه دوم را کسب کرده است. مجلات «آب‌وخاک و مدیریت خاک و تولید پایدار» به صورت مشترک شاخص مرکزیت نزدیکی ۲۷۳۸ را به دست آورده‌اند.

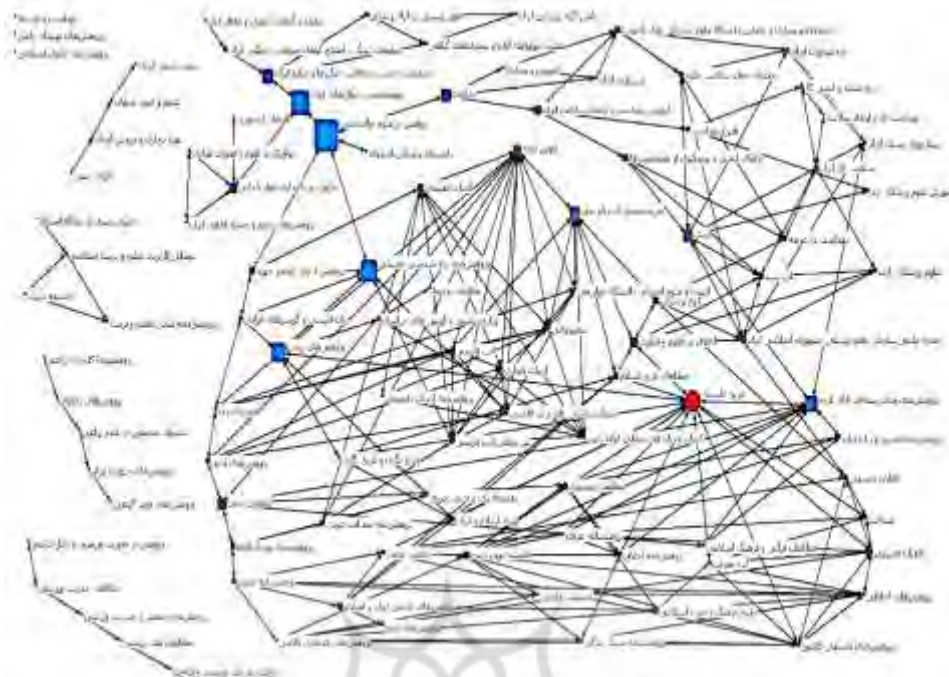
این دو مجله جزء مجلات هسته حوزه موضوعی علوم زیستی هستند. «پژوهش در علوم توان‌بخشی (علوم بهداشتی-لیست انتظار)»، «پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی (علوم انسانی و هنر-هسته)» و «تاریخ فلسفه» به ترتیب رتبه‌های نخست تا سوم مرکزیت بینابینی را کسب کرده‌اند.

۵. شبکه و تعیین میزان درهم‌تنیدگی مجلات جامعه پژوهش با استفاده از روش تحلیل شبکه اجتماعی چگونه است؟

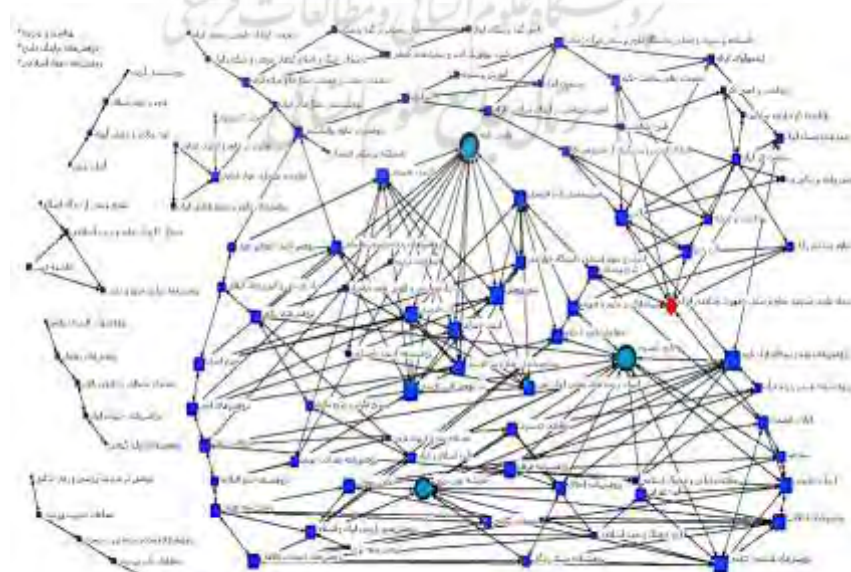
نقشه ۲. مجلات دارای درهم‌تنیدگی بر اساس شاخص مرکزیت نزدیکی (بدون در نظر گرفتن حوزه موضوعی)

اولیه)»، «اخلاق در علوم و فناوری (علوم انسانی و هنر-هسته)»، «علوم پزشکی رازی (علوم بهداشتی-لیست انتظار)»، «مجله علمی سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران (علوم بهداشتی-لیست اولیه)» و «سلامت کار ایران (علوم بهداشتی-لیست انتظار)» شاخص مرکزیت نزدیکی مجلات مذکور به ترتیب عبارتند از: ۲۷۰۶، ۲۶۷۸، ۲۶۷۷، ۲۶۷۷ و ۲۶۷۶.

نقشه ۳. مجلات دارای درهم تنیدگی بر اساس شاخص مرکزیت بینابینی (بدون در نظر گرفتن حوزه موضوعی)

هر مجله‌ای که شاخص مرکزیت بینابینی بالاتری داشته باشد ارتباط بیشتری با سایر مجلات ایجاد می‌کند و نقش واسط و برقرارکننده رابطه با سایر نشریه‌ها را بر عهده دارد. در پژوهش حاضر مجلات زیر با داشتن شاخص مرکزیت بینابینی بالاتر این نقش را در شبکه مجلات دارای درهم‌تنیدگی ایفاء می‌کنند. «پژوهش در علوم توانبخشی (علوم بهداشتی- لیست انتظار) ۳۳۹۳/۸۱۹»؛ «پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی (علوم انسانی و هنر-هسته) ۲۰۲۶/۱۰۴» و «تاریخ فلسفه (علوم انسانی و هنر-هسته) ۱۹۰۲/۳۱۸» (نقشه ۳).

نقشه ۴. مجلات دارای درهم تنیدگی بر اساس شاخص مرکزیت درجه (بدون در نظر گرفتن حوزه موضوعی)

مرکزیت درجه محاسبه میزان پیوندهایی است که مجله با دیگر مجلات در شبکه دارد. «تاریخ فلسفه (علوم انسانی و هنر-هسته) ۱۴»، «کاوش نامه (علوم انسانی و هنر- لیست انتظار) ۱۳» و «پژوهش‌های میان‌رشته‌ای قرآن کریم (علوم انسانی و هنر- لیست اولیه) ۱۳» بالاترین شاخص مرکزیت درجه را بین تمامی مجلات دارای درهم‌تنیدگی دارند (نقشه ۴).

جدول ۱۰. توزیع فراوانی و درصد میزان درهم‌تنیدگی مجلات جامعه پژوهش

ردیف	نام نشریه	حوزه موضوعی	نوع نشریه	فراوانی	درصد
۱	مجله علمی سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران	علوم بهداشتی	لیست اولیه	۱۹	۲/۴۰
۲	آموزش پرستاری	علوم بهداشتی	لیست انتظار	۱۴	۱/۷۷
۳	کاوش نامه	علوم انسانی و هنر	لیست انتظار	۱۲	۱/۵۲
۴	پژوهش‌های میان‌رشته‌ای قرآن کریم	علوم انسانی و هنر	لیست اولیه	۱۲	۱/۵۲
۵	پایش	علوم بهداشتی	لیست اولیه	۱۱	۱/۳۹

«مجله علمی سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران- علوم بهداشتی-لیست اولیه»، «آموزش پرستاری- علوم بهداشتی-لیست انتظار» و «کاوش نامه- علوم انسانی و هنر- لیست انتظار» و «پژوهش‌های میان‌رشته‌ای قرآن کریم- علوم انسانی و هنر»، بالاترین میزان درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه را میان مجلات مورد بررسی دارند.

۶. آیا ارتباط معنی‌داری بین جنسیت جامعه پژوهش و درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه وجود دارد؟

جدول ۱۱. نتایج آزمون خی دو به همراه ضریب اتا برای بررسی رابطه بین جنسیت اعضای و میزان در هم تنیدگی

در هم تنیدگی اعضاء	فراوانی	جنسیت		خی دوی پیرسون	درجه آزادی	مقدار ضریب اتا	سطح معنی‌داری
		مرد	زن				
۲	واقعی	۲۶۸	۲۵	۴/۰۸	۳	۰/۱۱	۰/۲۵
	مورد انتظار	۲۶۵/۹	۲۷/۱				
۳	واقعی	۵۱	۹				
	مورد انتظار	۵۴/۵	۵/۵				
۴	واقعی	۱۳	۰				
	مورد انتظار	۱۱/۸	۱/۲				
۵	واقعی	۲	۰				
	مورد انتظار	۱/۸	۰/۲				
کل	تعداد	۳۳۳	۳۵				

همان‌گونه که در جدول فوق ملاحظه می‌شود، مقدار ضریب اتا برابر با ۰/۱۱ بوده و معنی‌دار نیست. به

عبارت دیگر بین اعضای تحریریه زن و مرد از نظر میزان درهم‌تنیدگی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

۷. آیا ارتباط معنی‌داری بین مرتبه علمی جامعه پژوهش و درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه وجود دارد؟

جدول ۱۲. نتایج آزمون کندال تائو بی برای بررسی رابطه بین مرتبه علمی اعضاء و میزان درهم‌تنیدگی

سطح معنی‌داری	مقدار تقریبی تی	کندال تائو بی	مرتبه علمی				فراوانی	درهم‌تنیدگی اعضاء
			استاد یار	دانشیار	استاد بازنشسته	استاد		
۰/۰۰۳	-۲/۹۴	-۰/۱۲	۸	۵۰	۱۷	۲۱۸	واقعی	۲
			۶/۴	۴۴/۶	۱۶/۷	۲۲۵/۳	مورد انتظار	
			۰	۶	۳	۵۱	واقعی	۳
			۱/۳	۹/۱	۳/۴	۴۶/۱	مورد انتظار	
			۰	۰	۱	۱۲	واقعی	۴
			۰/۳	۲	۰/۷	۱۰	مورد انتظار	
			۰	۰	۰	۲	واقعی	۵
			۰	۰/۳	۰/۱	۱/۵	مورد انتظار	
			۸	۵۶	۲۱	۲۸۳	تعداد	کل

با توجه به این که متغیرهای مرتبه علمی و میزان درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه هر کدام دارای چهار سطح بودند، جهت بررسی رابطه بین این متغیرها از ضریب همبستگی کندال تائو بی^۱ استفاده شد. همان‌گونه که در جدول ۱۲ ملاحظه می‌شود، مقدار ضریب کندال تائو برابر با ۰/۱۲- بوده و در سطح ۰/۰۰۳ معنی‌دار است. به عبارت دیگر بین مرتبه علمی اعضاء هیئت تحریریه و میزان در هم‌تنیدگی، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف مطالعه علم‌سنجی و درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه مجلات فارسی نمایه شده در ISC در قلمروهای موضوعی علوم بهداشت، علوم زیستی و هنر و علوم انسانی انجام شد. در مجموع از دویست مجله و ۲۸۱۳ عضو هیئت تحریریه و سردبیر جامعه پژوهش، ۱۶۳ مجله و ۳۶۸ عضو هیئت تحریریه و سردبیر دارای درهم‌تنیدگی هستند.

تقریباً نیمی از مجلات پژوهش در استان تهران منتشر شده‌اند. دلیل این امر تعداد زیادی از دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های مهمی است که در این استان وجود دارند. طبیعی است که این دانشگاه‌ها اعضاء هیئت علمی

توانمندی دارند که به عنوان اعضاء هیئت تحریریه یا سردبیر یک یا چند مجله همکاری می‌کنند. پس از استان تهران، استان قم جایگاه دوم را دارد. این استان از پتانسیل‌های خود در زمینه علوم اسلامی و انسانی استفاده نموده و توانسته با استفاده از سرمایه انسانی و امکانات بسیار خوبی که در حوزه علمیه، دفتر تبلیغات اسلامی و دانشگاه‌های قم و آزاد اسلامی واحد قم وجود دارد؛ نوزده نشریه معتبر نمایه شده در ISC را منتشر نماید. در سوی مقابل استان‌هایی دیده می‌شوند که صرفاً یک مجله منتشر کرده‌اند. به طور خلاصه می‌توان گفت استان‌های کم‌برخوردار که دانشگاه‌های جوان و تازه تأسیس با بودجه‌های محدود و نیز اعضاء هیئت علمی جدیدالاستخدام دارند؛ شرایط اولیه و ضروری راه‌اندازی و انتشار مجلات جدید را دارا نیستند. نتیجه این که توزیع و سهم برابری برای راه‌اندازی و انتشار مجلات معتبر و باکیفیت در استان‌های مختلف کشور مشاهده نمی‌شود.

توزیع جغرافیایی اعضاء هیئت تحریریه مجلات نشان داد که پس از تهران که بیش از نیمی از اعضاء هیئت تحریریه مجلات در این استان حضور دارند؛ استان‌های اصفهان، خراسان رضوی و قم از نظر تعداد اعضاء هیئت تحریریه بیشترین سهم را دارند. در مقابل استان‌های ایلام، بوشهر و خراسان شمالی نیز کمترین سهم را کسب نموده‌اند. اندریکوپولوس و اکونومو (۲۰۱۵) نیز در پژوهش خود به بررسی ملیت اعضاء هیئت تحریریه مجلات مورد پژوهش پرداختند. نتایج این بخش از پژوهش همچنین با پژوهش عرفان‌منش، مروتی و ایرانی (۱۳۹۵) در خصوص کشورهای همکار به عنوان عضو هیئت تحریریه در یک راستاست. عرفان‌منش، مروتی و ایرانی (۱۳۹۵) به این نتیجه رسیدند که پژوهشگرانی از ۳۳ کشور دنیا در ترکیب هیئت تحریریه مجله‌های علوم انسانی کشور حضور دارند که بیشترین عضویت متعلق به کشورهای آمریکا، انگلستان و فرانسه است.

بررسی نتایج نشان‌دهنده این امر است که دانشگاه‌های تهران، فردوسی مشهد، تربیت مدرس، اصفهان، علامه طباطبایی، شیراز، تبریز و گیلان دانشگاه‌هایی هستند که رتبه یک تا پانزده را کسب کرده‌اند. افزون بر کسب رتبه، بیشترین تعداد اعضاء هیئت تحریریه مجلات مورد بررسی نیز از دانشگاه‌های مذکور هستند. شایان ذکر است که این دانشگاه‌ها همگی، تحت پوشش وزارت عتف هستند. در میان دانشگاه‌های وزارت بهداشت که بیشترین تعداد اعضاء هیئت تحریریه مجلات جامعه پژوهش را از آن خود کرده‌اند می‌توان به دانشگاه‌های علوم پزشکی تهران، شهید بهشتی، ایران و اصفهان اشاره نمود. از این رو، می‌توان نتیجه گرفت که مجلات، اعضاء هیئت تحریریه و سردبیران خود را از میان دانشگاه‌هایی با رتبه‌های بالاتر انتخاب می‌کنند. بنابراین، افزون بر مرتبه علمی و تخصص فرد، دانشگاه محل خدمت و رتبه آن دانشگاه نیز در انتخاب افراد به عنوان عضو هیئت تحریریه و سردبیر تأثیرگذار است. در همین راستا، کاردناس (۲۰۲۱) در پژوهش خود برای

بررسی رتبه دانشگاه‌هایی که اعضای هیئت تحریریه صد مجله برتر جامعه‌شناسی عضو هیئت‌علمی این دانشگاه‌ها هستند از نظام رتبه‌بندی QS استفاده کرد. یافته‌های پژوهش او نیز نتایج پژوهش حاضر را تأیید نمود. در پژوهش (کاردناس، ۲۰۲۱) اعضای هیئت تحریریه‌ای از دانشگاه‌های هاروارد، برکلی، دانشگاه ییل، دانشگاه تورنتو و مدرسه اقتصاد لندن حضور داشتند که نشان‌دهنده این موضوع بود که اعضای هیئت تحریریه حوزه موضوعی جامعه‌شناسی نیز از دانشگاه‌های برتر جهان هستند. در مقاله (کارانجا و مالوی، ۲۰۲۲) نیز که مجلات برتر سیستم‌های اطلاعاتی مطالعه شده بود، اکثریت اعضای هیئت تحریریه مجلات آمریکایی و انگلیسی بودند. در این مقاله نیز اکثر اعضای هیئت تحریریه از بهترین دانشگاه‌های ایران و اغلب در شهر تهران هستند.

اعضای هیئت تحریریه مجلات و سردبیران «پژوهش‌نامه حقوق اسلامی»، «دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران (حیات)»، «دانشور پزشکی»، «شیعه‌پژوهی»، «فیزیولوژی گیاهان زراعی»، «مطالعات تقریبی مذاهب اسلامی» و «هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی» کاملاً بومی بوده و از استان‌های تهران، قم و خوزستان هستند. همچنین اعضای هیئت تحریریه مجلات «ادبیات و زبان‌های محلی ایران‌زمین»، «اقتصاد کشاورزی»، «ترویج و توسعه آبخیزداری»، «سلامت و مراقبت»، «علوم و فنون شیلات» و «فرآوری و نگهداری مواد غذایی». از علل این امر می‌توان به این نکته‌ها اشاره داشت که برخی از سازمان‌ها بودجه و امکانات راه‌اندازی و انتشار مجله را دارند؛ با این وجود افراد واجد شرایط را ندارند. نکته دیگر آن است که از نظر قانونی انجمن‌های علمی نیز می‌توانند در قالب صاحب امتیازان و ناشران مجلات، نسبت به راه‌اندازی و انتشار مجلات اقدام کنند. طبیعی است که انجمن‌های علمی به منظور تأسیس مجلات ترکیب اعضای هیئت تحریریه و سردبیران را از دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های سراسر کشور انتخاب می‌کنند. برای مثال می‌توان به نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر اشاره نمود. مجله «اقتصاد کشاورزی» توسط انجمن اقتصاد کشاورزی ایران و مجله «ترویج و توسعه آبخیزداری» نیز توسط انجمن آبخیزداری ایران منتشر می‌شوند. هر دوی این انجمن‌ها در استان البرز قرار دارند با این وجود اعضای هیئت تحریریه و سردبیران آن‌ها از سایر استان‌ها انتخاب شده‌اند. به طور خلاصه می‌توان گفت این که مجله‌ای در استانی منتشر گردد و هیچ عضو هیئت تحریریه بومی از دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی آن استان نداشته باشد، نکته مثبتی برای آن مجله محسوب نمی‌شود. از این رو، سازمان‌های بالادستی مانند وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در زمان دادن مجوز تأسیس و وزارتین عتف و بهداشت در زمان اعتبارسنجی مجلات بایستی به این متغیر مهم نیز توجه نمایند.

نتایج مربوط به مرکزیت درجه حاکی از آن است که «تاریخ فلسفه- علوم انسانی و هنر-هسته» و «کاوش‌نامه- علوم انسانی و هنر-لیست انتظار» بالاترین میزان شاخص مرکزیت درجه را به خود اختصاص داده‌اند. این مجلات به دلیل دارا بودن نقش منحصر به فردشان از ارتباطات و نیز همکاری علمی بیشتر و

اثربخش‌تری نسبت به سایر مجلات این شبکه برخوردارند. همچنین با توجه به نقش و جایگاه کانونی که مجلات نام برده شده دارند می‌توانند به عنوان راهنما و الگویی مورد توجه مجلات تازه تأسیس قرار گیرند. همچنین «آب و خاک-علوم زیستی-هسته» و «مدیریت خاک و تولید پایدار-علوم زیستی-هسته» بالاترین شاخص مرکزیت نزدیکی را کسب کرده‌اند. مجلاتی که دارای مرکزیت نزدیکی بیشتری در شبکه اجتماعی پژوهش حاضر هستند؛ شانس بیشتری برای تبادلات علمی با سایر مجلات دارند. از این رو، این ارتباطات علمی منجر به اشتهار مجله مذکور و نیز موجب انتشار مقالات بیشتری توسط مجلات نامبرده شده خواهد شد. طبیعی است که یکی از نمودهای ارتباطات علمی بین مجلات علمی استناددهی است. بنابراین، مجلات دارای مرکزیت نزدیکی بالاتر شانس دریافت استنادهای بیشتر را خواهند داشت.

کسب استنادهای بالاتر نیز به طور طبیعی ضریب تأثیر مجلات و چارک آن‌ها را ارتقاء خواهد داد. در خصوص شاخص مرکزیت بینابینی مجلات باید اذعان داشت که مجلات «پژوهش در علوم توانبخشی-علوم بهداشتی-لیست انتظار» و «پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی-علوم انسانی و هنر-هسته» بالاترین میزان مرکزیت بینابینی را از آن خود نموده‌اند. مجلات مذکور از موقعیت بهتر و مناسب‌تری درون یک شبکه بر حسب توانایی‌های بالقوه به منظور ایجاد ارتباط اثربخش با سایر مجلات برخوردارند. به بیان دیگر، مجلاتی که مرکزیت بینابینی بالاتری نسبت به سایر مجلات دارند نقش واسطی ایفاء می‌کنند که راه‌های ارتباطی سایر مجلات از آن‌ها می‌گذرد. به بیان دیگر این مجلات به‌عنوان پل برای ارتباط با سایر مجلات در شبکه عمل می‌کنند. نتایج مربوط به شاخص‌های مرکزیت درجه، نزدیکی و بینابینی برای هر یک از مجلات در پژوهش حاضر با نتایج مطالعه باچینی، بارابسی و مارکسلی (۲۰۰۹) که جهت بررسی پدیده ارتباط بین مجلات، مجلات قلمرو موضوعی آمار و احتمالات را با استفاده از روش تحلیل شبکه مورد مطالعه قرار داده، هم‌راستا است.

نتایج حاکی از آن است مردان ۶ برابر زنان در مجلات جامعه پژوهش همکاری داشتند؛ اما بین جنسیت و درهم تنیدگی اعضای هیئت تحریریه، تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. به عبارت دیگر، بین اعضای تحریریه مجلات جامعه پژوهش، زن و مرد از نظر میزان درهم تنیدگی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. بر اساس آمار، اعضای هیئت علمی اعلام شده مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی^۱ سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ در مجموع ۸۶۸۸۹ عضو هیئت علمی تمام‌وقت مشغول به خدمت هستند. ۷۰۳۱ نفر دارای مرتبه استادی و ۱۴۲۹۴ نفر نیز مرتبه دانشیاری دارند. به بیان دیگر، ۲۱۳۲۵ نفر از اعضای هیئت علمی قانوناً می‌توانند در هیئت تحریریه مجلات به عنوان عضو هیئت تحریریه یا سردبیر فعالیت داشته باشند. بر اساس همین آمار به

طور متوسط ۳۰ درصد مجموع اعضای هیئت‌علمی «بانو» هستند؛ اما حدود ۴۲۰۰ نفر از اعضای هیئت‌علمی بانوان، استاد و دانشیار هستند که می‌توانند عضو هیئت تحریریه یا سردبیر مجلات باشند ولی بر مبنای نتایج به دست آمده اینچنین نیست. دلایل زیادی بر این امر مترتب است که از جمله می‌توان به بازنشستگی زود هنگام، عدم تمایل و امکان همکاری به دلیل مشغله‌های خانوادگی از جمله: ازدواج، فرزندآوری و تربیت فرزندان اشاره نمود. همچنین در شرایط مساوی عضویت در هیئت تحریریه مجلات بین‌المللی به مجلات فارسی زبان داخلی ترجیح داده می‌شود. به طور خلاصه می‌توان گفت با توجه به این که تعداد اعضای هیئت‌علمی مرد در کشور بیش از ۳ برابر زنان است؛ از این رو، حضور ۶ برابری مردان در مجلات مورد مطالعه مسأله‌ای دور از ذهن نیست. این تبعیض جنسیتی در پژوهش‌های متر و هرزینگ (۲۰۰۹ و ۲۰۱۲) نیز مورد توجه قرار گرفته است. در گویانز و د- مارکوس (۲۰۲۰) نیز در پژوهش خود تعداد مردان اعضای هیئت تحریریه علوم ارتباطات را دو برابر زنان اعلام نمودند. افزون بر این، در مجلات حوزه‌های موضوعی علوم ارتباطات (گویانز و د- مارکوس، ۲۰۲۰)، کتابداری و اطلاع‌رسانی (پارابوئی، ورما و دیویی^۱، ۲۰۲۲)، علوم زمین (محمدی‌حمیدی، رضایی‌پنداری، فاخران و فورست^۲، ۲۰۲۲) و دامپزشکی (وانگ، دانلپ، آلاوینا و پالمیری^۳، ۲۰۲۲) نیز تعداد مردان به عنوان اعضای هیئت تحریریه به طور قابل ملاحظه‌ای بیش از زنان است. در ادامه ارتباط آماری بین دو متغیر مرتبه علمی و درهم تنیدگی اعضای هیئت تحریریه مجلات جامعه پژوهش بررسی شد. نتایج نشان داد که رابطه معنی‌داری بین متغیر مرتبه علمی و درهم تنیدگی اعضای هیئت تحریریه جامعه پژوهش وجود دارد. به بیان دیگر، بین مرتبه علمی اعضای هیئت تحریریه با میزان درهم تنیدگی ارتباط آماری دارد. پژوهش چان، فانگ و لای^۴ (۲۰۰۵) نیز با مطالعه مرتبه علمی و ارائه لیستی از متخصصان برتر قلمرو تجارت بین‌الملل نشان دادند مرتبه علمی اعضای هیئت تحریریه و ضریب تأثیر مجلاتی که همان اعضای هیئت تحریریه در آن مشغول به کار هستند بر رتبه‌بندی مؤسسات و دانشگاه‌های قلمرو تجارت بین‌الملل تأثیر دارد. این پژوهش با نتایج حاصل از پژوهش چان، فانگ و لای (۲۰۰۵) در یک راستا است.

سردبیران مجلات و اعضای هیئت تحریریه نقش تعیین‌کننده‌ای در خصوص انتشار یا عدم انتشار نتایج پژوهش‌های حوزه‌های گوناگون علمی در قالب مقالات در مجلات علمی دارند؛ بنابراین، نقش راهبردی در تعیین مسیر آینده رشته‌های علمی و حفظ و رشد ارتباطات علمی بین پژوهشگران و رشته‌های گوناگون در

1. Parabhoi, Verma & Dewey

2. Mohammadi Hamidi, Rezaei-Pandari, Fakheran & Fürst

3. Wang, Dunlop, Allavena & Palmieri

4. Chan, Fung & Lai

سطح ملی و بین‌المللی دارند. این افراد بر اساس اشتیاق علمی و دستاوردهای پژوهشی منصوب می‌شوند. در همین راستا، برخی از مهم‌ترین مسئولیت‌های سردبیران و اعضای هیئت تحریریه تدوین و توسعه سیاست‌ها و خط‌مشی‌های مجلات و عمل به رهنمودهای اخلاقی مجله، مدیریت فعالیت‌های مجله، بررسی و مدیریت فرآیند داوری، ویرایش و پذیرش مقاله‌های جدید است (دنانی و جونز، ۲۰۱۷؛ ژانگ، شی و سی‌تو، ۲۰۲۱).

وجود درهم‌تنیدگی به ویژه درهم‌تنیدگی با فراوانی‌های بالا، موجب می‌گردد که مجلات یک حوزه موضوعی سیاست‌های کلان تقریباً یکسانی را در پیش بگیرند. بدین ترتیب استراتژی‌ها، باورهای علمی، رویکردها و پارادایم‌های فکری عده محدودی از اعضای هیئت تحریریه که بر اساس نتایج این پژوهش اغلب مرد، استاد و عضو هیئت علمی دانشگاه‌های برتر نیز هستند بر مجلات فارسی مورد مطالعه سایه افکنده است. از این رو، اهمیت و نقش بی‌بدیل و جایگاه راهبردی و تعیین‌کننده اعضای هیئت تحریریه و سردبیران مجلات علمی بر کسی پوشیده نیست (عرفان‌منش و مروتی، ۲۰۱۸؛ گویانز و د-مارکوس، ۲۰۲۰). در این میان، از یک سو با افزایش تعداد مجلات علمی و از سوی دیگر محدود بودن تعداد دانشمندان و پژوهشگران مبرز که شرایط عضویت در هیئت تحریریه نشریات را داشته باشند موجب شده است که برخی از دانشمندان در دو یا چند مجله سردبیر یا عضو هیئت تحریریه باشند و پدیده درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه مطرح می‌شود.

به «درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه» هم می‌توان به عنوان پدیده‌ای مثبت نگریست و هم پدیده‌ای منفی. مثبت از آن جهت که مجلاتی که دارای درهم‌تنیدگی هستند سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها توسط تعدادی اندکی از خبرگان آن حوزه موضوعی و با انسجام تعریف می‌گردد. از این رو، مجلات در فرآیندها و امور متنوع و گوناگونی که با آن رو به رو هستند، منسجم‌تر عمل می‌کنند. این موضوع در انتخاب داوران، بررسی اولیه مقالات و نیز تصمیم‌نهایی برای رد یا پذیرش مقالات و در نهایت انتشار به موقع مجله که یکی از شرایط اصلی نمایه‌شدن در نمایه‌نامه‌های بین‌المللی مانند اسکوپوس است، موثر است. در بعد دیگر (بعد منفی) نتایج این پژوهش نشان داد که تمامی اعضای هیئت تحریریه‌ای که دارای درهم‌تنیدگی بالا هستند استاد یا استاد بازنشسته بودند. در این میان بسیاری از استادیاران و دانشیاران جوان مبرز وجود دارد که به دلیل محدودیت‌های قانونی و سلیقه‌ای در برخی مجلات، امکان همکاری ندارند و بدون تردید، مجلات از توانمندی هیئت علمی جوان محروم می‌شوند. با توجه به سیاست‌های کلان معاونت پژوهش و فناوری وزارت عتف بر نمایه‌سازی مجلات فارسی در نمایه‌نامه‌های استنادی بین‌المللی، ضروری است مجلات فارسی در ترکیب هیئت تحریریه خود تجدیدنظر نمایند. به نظر می‌رسد اعضای هیئت علمی جوان و با انگیزه‌ای که در نیمکت ذخیره ذهنی مدیران مسئول، صاحبان امتیاز و سردبیران مجلات فارسی نشسته‌اند با مهارت‌های روزآمد بتوانند رتبه مجلات را در کوتاه‌ترین زمان ممکن ارتقاء دهند. از این رو، سیاستگذاران مجلات فارسی می‌توانند

با بررسی نتایج پژوهش حاضر از میزان درهم‌تنیدگی مجلات خود بکاهند و به این پدیده به عنوان فرصتی راهبردی بیاندیشند و دانشجویان و استادیاران جوان را در ترکیب اعضاء هیئت تحریریه قرار دهند. تردیدی نیست که این امر برای مجلات در آینده نزدیک دارای ارزش افزوده خواهد بود.

پیشنادهای کاربردی

به کمیسیون نشریات پیشنهاد می‌شود در ویرایش جدید آیین‌نامه‌های خود برای شاخص EBI نمره‌ای در ارزیابی‌های مجلات در نظر بگیرند و بسته به میزان EBI آن‌ها نمره‌ای به آن‌ها اختصاص دهند. همچنین، با توجه به نتایج به دست آمده اعضاء هیئت تحریریه مرد، شش برابر اعضاء هیئت تحریریه زن هستند. پیشنهاد می‌شود کمیسیون نشریات وزارتین عتف و بهداشت و نیز ISC در آیین‌نامه‌های ارزیابی و رتبه‌بندی خود بر اساس تعداد اعضاء هیئت علمی زن امتیاز ویژه‌ای در نظر گرفته و به مجلات واجد شرایط اختصاص داده شود. در ادامه به ISC پیشنهاد می‌شود در سامانه نشریات خود شاخص EBI را به سایر شاخص‌های علم‌سنجی خود در سامانه نشریات اضافه نماید. بر این اساس، تمامی مجلات نمایه شده در این سامانه بتوانند وضعیت مجله خود را بر اساس EBI مشاهده نمایند. افزون بر این، مجلاتی که دارای مرکزیت درجه، بینابینی و نزدیکی بالایی هستند می‌توانند در حوزه موضوعی خود برای مجلات تازه تأسیس مانند الگو باشند و از اعضاء هیئت تحریریه مجلات دارای مرکزیت‌های بالا به عنوان سردبیر استفاده نمایند.

پیشنادهایی برای پژوهش‌های آینده

پیشنهاد می‌شود پژوهشی مشابه در خصوص مجلات بین‌المللی نمایه شده در نمایه‌های استنادی بین‌المللی مانند اسکوپوس یا WOSCC در حوزه‌های موضوعی علوم انسانی و هنر، علوم بهداشتی و علوم زیستی انجام شود و نتایج پژوهش حاضر با پژوهش پیشنهادی مقایسه گردد. در همین راستا، پیشنهاد می‌شود در پژوهشی دیگر پدیده درهم‌تنیدگی در سایر حوزه‌های موضوعی کلان مانند چند رشته‌ای، علوم اجتماعی و علوم فیزیک بررسی شده و مورد مطالعه قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود پدیده درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه در مجلات تمامی موضوعات خرد یکی از موضوعات کلان مانند علوم انسانی و هنر که در سامانه نشریات ISC دارای مجله هستند، مطالعه گردیده و نتایج بررسی و گزارش شود.

سپاسگزاری

این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی موظف با عنوان «تحلیل مقایسه‌ای درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه و سردبیران مجلات نمایه‌شده در ISC، مطالعه موردی علوم بهداشت، علوم زیستی و هنر و علوم انسانی» است

که با حمایت مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری اجرا شده است. نویسندگان مقاله از معاونت پژوهش و فناوری و ریاست مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری قدردانی می‌کنند.

منابع

عرفان منش، محمد امین؛ مروتی اردکانی، مرضیه؛ ایرانی، سپیده (۱۳۹۵). ترکیب اعضای هیئت تحریریه نشریات به عنوان شاخصی از میان‌رشتگی: مطالعه موردی نشریات علوم اجتماعی و انسانی کشور. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۹(۱)، ۸۱-۱۰۷.

References

- Andrikopoulos, A., & Economou, L. (2015). Editorial board interlocks in financial economics. *International Review of Financial Analysis*, 37(January), 51–62.
- Baccini, A. (2009). A network-based ranking and an exploratory analysis of their influence on setting international professional standards. *Rivista italiana degli economisti*, 14(3), 491-512.
- Baccini, A., Barabesi, L., & Marcheselli, M. (2009). How are statistical journals linked? A network analysis. *Chance*, 22(3), 35-45.
- Baccini, A., & Barabesi, L. (2009). Interlocking editorship. A network analysis of the links between economic journals. *Scientometrics*, 82(2), 365-389.
- Baccini, A., & Barabesi, L. (2011). Seats at the table: The network of the editorial boards in information and library science. *Journal of Informetrics*, 5(3), 382-391.
- Cárdenas, J. (2021). Networking and Scientific Journal Editors. An Analysis of the Networks Existing among the Top 100 Sociology Journals. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas-CAS*, 175(3), 27-46.
- Chan, K. C., Fung, H. G., & Lai, P. (2005). Membership of editorial boards and rankings of schools with international business orientation. *Journal of International Business Studies*, 36(4), 452-469.
- Chok, N. S. (2010). *Pearson's versus Spearman's and Kendall's correlation coefficients for continuous data* (Doctoral dissertation, University of Pittsburgh).
- Dhanani, A., & Jones, M. J. (2017). Editorial boards of accounting journals: gender diversity and internationalization. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 30(5), 1008-1040.
- Erfanmanesh, M., & Morovati, M. (2018). Interlocking Editorships in Scientific Journals. *Science and engineering ethics*, 24(5), 1665–1667. (in Persian)
- Freeman, L. C. (1979). Centrality in social networks: Conceptual clarification. *Social Networks*, 1, 215–239.
- Goyanes, M., de-Marcos, L. (2020). Academic influence and invisible colleges through editorial board interlocking in communication sciences: a social network analysis of leading journals. *Scientometrics*, 123(2), 791-811.
- Karanja, E., & Malloy, A. D. (2022). Editorial Board Memberships: A Report on the Status of the Leading Information Systems Journals. *Journal of International Technology and Information Management*, (31), 2, 1-38.

- Liwei, Z., & Chunlin, J. (2015). Social network analysis and academic performance of the editorial board members for journals of library and information science. *COLLNET Journal of Scientometrics and Information Management*, 9(2), 131-143.
- Mendonça, S., Pereira, J., & Ferreira, M. E. (2018). Gatekeeping African studies: What does “editormetrics” indicate about journal governance?. *Scientometrics*, 117(3), 1513-1534.
- Metz, I., Harzing, A. W. (2012). An update of gender diversity in editorial boards: A longitudinal study of management journals. *Personnel Review*, 41(3), 283-300.
- Metz, I., Harzing, A. W. (2009). Gender Diversity in Editorial Boards of Management Journals. *Academy of Management Learning & Education*, 8(4), 540-557.
- Metz, I., Harzing, A. W., & Zyphur, M. J. (2016). Of journal editors and editorial boards: Who are the trailblazers in increasing editorial board gender equality? *British Journal of Management*, 27(4), 712-726.
- Mohammadi Hamidi, S., Rezaei-Pandari, M., Fakheran, S., & Fürst, C. (2022). The Gender Gap in Land Sciences: A Review of Women’s Presence on the Editorial Boards of Peer-Reviewed Journals. *Land*, 11(11), 1876.
- Ni, C., & Ding, Y. (2010). Journal clustering through interlocking editorship information. *Proceedings of the American Society for Information Science and Technology*, 47(1), 1-10.
- Parabhoi, L., Verma, M. K., & Dewey, R. S. (2022). Gender representation on the editorial boards of Library and Information Science journals. *Global Knowledge, Memory and Communication*. (in-print)
- Santos, A. T., & Mendonça, S. (2022). The small world of innovation studies: An “editormetrics” perspective. *Scientometrics*, 1-16. (in-print)
- Serenko, A., & Bontis, N. (2017). Global ranking of knowledge management and intellectual capital academic journals: 2017 update. *Journal of Knowledge Management*, 21(3), 675-692.
- Simões, N., & Crespo, N. (2020). Self-Citations and scientific evaluation: Leadership, influence, and performance. *Journal of Informetrics*, 14(1), 100990.
- Teixeira, E. K., & Oliveira, M. (2018). Editorial board interlocking in knowledge management and intellectual capital research field. *Scientometrics*, 117(3), 1853-1869.
- Wang, A., Dunlop, R., Allavena, R., & Palmieri, C. (2022). Gender representation on journal editorial boards in the field of veterinary sciences. *Research in Veterinary Science*, 148(7), 21-26.
- Xie, Y., Wu, Q., Zhang, P., & Li, X. (2020). Information Science and Library Science (IS-LS) journal subject categorisation and comparison based on editorship information. *Journal of Informetrics*, 14(4), 101069.
- Zhang, T., Shi, J., & Situ, L. (2021). The correlation between author-editorial cooperation and the author’s publications in journals. *Journal of Informetrics*, 15(1), 101123.